
виробничий журнал «Інноваційна економіка». 2022. №4 (92). С. 74-79.

8. Царик Л.П., Царик П.Л., Кузык І.Р., Царик В.Л. Геоecологічні проблеми територіальних громад Західного Поділля. Current issues of science, prospects and challenges: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, November 25, 2022. Sydney, Australia: European Scientific Platform. С. 199-203.

9. Novytska S., Kuzyk I., Yankovska L., Taranova N. Water resources of the Hhorostkiv territorial community: ecological status, water use problems, optimisation measures. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2024. №1. (56) С. 202-2014.

10. Tsaryk L., Yankovs'ka L., Tsaryk P., Novyts'ka S., Kuzyk I. (2020). Geocological problems of decentralization (on Ternopol region materials). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 29.(1), 196-205.

Володимир ОГОРОДНИК, магістрант
Науковий керівник: **к.геог.н., доц. Чеболда І.Ю.**

ЛІСОВИЙ ФОНД ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА «МЕДОБОРИ» ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ

Сучасні тенденції глобальних і регіональних кліматичних змін, зниження рівня залягання підземних вод, втрати ресурсів прісної води, тотального знищення великих екваторіальних лісів та пралісів світу, зумовлюють необхідність запровадження збалансованого і раціонального використання лісових ресурсів. На етапі євроінтеграційних процесів, Україна запроваджує елементи сталого лісокористування. В областях і територіальних громадах розроблено профільні програми розвитку лісового господарства, змінюються підходи до використання лісових

ресурсів. Тернопільська область, із лісистістю близько 13%, з кожним роком нарощує потенціал лісовкритих земель. Особливо важливу роль у лісокористуванні регіону відіграють заповідні ліси.

Мережа природно-заповідного фонду відіграє ключову роль у збереженні національного біорізноманіття. Природоохоронні території мають значний спектр функцій: збереження унікальних і характерних природних комплексів, підтримка біологічного різноманіття та генофонду флори і фауни, забезпечення екологічної стабільності в регіонах, проведення наукових досліджень та освітньо-інформаційної роботи, а також здійснення фонових екологічних моніторингу. Природний заповідник «Медобори», що має статус науково-дослідної природоохоронної установи загальнодержавного значення, був заснований постановою Ради Міністрів УРСР №25 від 8 лютого 1990 року. Основною метою його створення стало збереження унікальних природних комплексів Подільських Товтр і Кременецьких гір, а також біорізноманіття, генофонду рослинного та тваринного світу, давніх рифових утворень, із проведенням наукової і природоохоронної діяльності.[6]

До 2010 року функціонування заповідника планувалося, фактично, у режимі регульованої охорони природи, що включало активне управління деякими типами лісових екосистем. Завдяки лісогосподарським методам, таким як доглядові рубки та реконструкція вторинних і деградованих лісостанів, ставилася мета сприяти відновленню природних деревостанів (або, принаймні, наближених до природних) та створити належні умови для відновлення характерних для Західного Поділля зооценозів. Іншим завданням було запобігання зміни видового складу і подальшій деградації деревостанів та трав'яних угруповань (особливо на степових ділянках) до незворотного рівня. Інтенсивність цього режиму мала коригуватися залежно від стану об'єктів і поступового досягнення визначених цілей, що

згодом могло б забезпечити умови для запровадження режиму абсолютної заповідності (Бондаренко та ін., 2006) [8].

Питання поєднання пасивних та активних форм управління заповідниками неодноразово піднімалося як важлива складова їхніх завдань щодо збереження природних екосистем та біорізноманіття (Гамор, 1993; Довганич, 1993; Стеценко, Андрієнко та ін., 1994; Бондаренко, Оліяр, 1995; Попадинець, Бондаренко, 2000; Бондаренко та ін., 2006). Однак досі ці рекомендації не знайшли втілення у нормативно-правових документах, а питання диференціації природоохоронного режиму заповідників залишається неврегульованим.[8]

У процесі розробки проекту організації природного заповідника «Медобори» було сформульовано стратегічну мету його функціонування, що полягає у збереженні типових лісових і степових ландшафтів Центральних «Медоборів» (Товтровою кряжу) із властивим їм біорізноманіттям, гармонійно інтегрованих у сучасні соціально-економічні умови, з урахуванням особливостей традиційного землекористування на прилеглих територіях.

Об'єктом нашого дослідження обрано природний заповідник «Медобори». Предметом – лісовий фонд ПЗ «Медобори». Метою роботи стало дослідження та визначення основних проблем щодо збереження лісового фонду заповідника.

Основні завдання, що ставляться у даній статті:

- надати загальну характеристику природного заповідника «Медобори»
- надати шляхи щодо заходів по збереженню лісового фонду в межах заповідника.

Природний заповідник «Медобори» розташований на території Західного Поділля в лісостеповій зоні на південному сході Тернопільської області. Основний масив охоплює частину територій двох адміністративних районів (Чортківського і Тернопільського) і простягається майже суцільним лісовим

контуром з півночі на південь на, приблизно, 30 км, із заходу на схід – на 4-7 км.

Природний заповідник «Медобори» межує на південному сході з НПП «Подільські Товтри», з усіх інших сторін із землями сільськогосподарських підприємств. В організаційно-адміністративному відношенні заповідник складається з трьох природоохоронних науково дослідних відділень (Вікнянського, Краснянського, Городницького) [6].

Заповідник створено з метою збереження унікальних природних комплексів Подільських Товтр, генофонду рослинного і тваринного світу, використання їх у наукових цілях та природоохоронній роботі. Відповідно до Положення п 1.6. Заповідник розташований на території двох адміністративних районів: Чортківського і Тернопільського Тернопільської області. Загальна його площа становить 9 516,7 гектара.

Відповідно до Державних актів на право постійного користування землею, загальна площа земельних ділянок, наданих у постійне користування Заповіднику становить 9471,7821 гектара [7].

Тривалий антропогенний вплив на ліси ПЗ «Медобори», інтенсивна попередня лісгосподарська діяльність призвели до ослаблення ценотичних позицій дуба звичайного і бука лісового та до заміни корінних дібровних типів деревостану похідними дигресивними модифікаціями з нижчим, ніж у корінних лісостанів, середовище-стабілізуючим ефектом (Бондаренко та ін., 2006). Найменшу цінність похідні деревостани мають також щодо збереження генофонду і біорізноманіття подільських дібров. Припинення природоохоронних реконструктивно-відновлювальних заходів у молодняках може призвести до подальшої зміни дуба і бука грабом та іншими породами, що відзначаються інтенсивним ростом в молодому віці і переважають за цим показником основні лісоутворюючі породи регіону. Тому на території природного заповідника «Медобори» доцільно з допомогою природоохоронних реконструктивно-

---

відновлювальних заходів сприяти процесу відтворення деревостанів за типом корінних. Водночас необхідно застосовувати заходи з попередження небажаних змін порід – на певній стадії деградації деревостану вони можуть виявитись незворотними (Бондаренко та ін., 2006) [8].

З метою виведення головних лісоутворюючих порід у перший ярус та формування складної багаторусної структури насаджень, які б відповідали едафо-кліматичним умовам території, доцільно проводити регуляторні заходи в деревостанах віком до 40 років. Це дозволить сформувати лісостани за типом корінних для регіону. Такі заходи проектується згідно ст. 16 Закону України «Про природно-заповідний фонд України». У природному заповіднику «Медобори» припинення догляду за молодняками штучного походження може призвести до подальшої заміни дуба й бука грабом та іншими породами, що суперечить завданню заповідника щодо здійснення природоохоронних заходів щодо формування корінних деревостанів. Взаємовідносинам дуба з супутниками властиві елементи взаємосприяння і конкуренції. Конкуренція в найбільш гострому варіанті може призвести до витіснення дуба, що було констатовано в результаті досліджень в умовах природного заповідника «Медобори». Найбільшу домішку супутніх порід мають молодняки. З віком та внаслідок природоохоронних реконструктивно-відновлювальних заходів участь дуба у складі поступово збільшується аж до заняття ним панівного положення.

Щодо граба, в першу чергу, а також клена, ясена – конкурентні відносини з ними для дуба в умовах заповідника складаються несприятливо до 20-30 річного віку. Надалі дуб переходить у перший ярус (якщо природоохоронні реконструктивно-відновлювальні заходи проведені вчасно) і може навіть витіснити супутні породи [2].

Розв'язання геоекологічних проблем збереження лісового фонду природного заповідника «Медобори» вимагає комплексного підходу, врахування наукових, екологічних,

---

економічних та соціальних аспектів. Для вирішення цих важливо впроваджувати сталий лісовий менеджмент, розвивати ефективні програми відновлення лісів.

Література:

1. Бачинська У. О. Природне поновлення дуба звичайного під наметом материнських деревостанів у природному заповіднику «Медобори». Тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції «Ліси, парки, технології: сьогодення та майбутнє». Київ, 2013. С. 73-75.
2. Бачинська У. О. Стан дубових деревостанів в природному заповіднику «Медобори». Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністров'я: Матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції. Чернівці: Друк Арт, 2017. С. 56-59.
3. Брусак В., Москалюк К. Ландшафтна структура природного заповідника «Медобори». *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2016. Вип. 50. С. 67-83.
4. Крамарець В. О. Лісові патології природного заповідника «Медобори». Роль природно-заповідних територій Західного Поділля та Юри Ойцовської у збереженні біологічного та ландшафтного різноманіття. Збірник наукових праць українсько-польської наукової конференції. Гримайлів-Тернопіль: Лілея, 2003. С. 285-290.
5. Сивий М.Я., Царик Л.П. Природні умови та ресурси Тернопільщини. Тернопіль: ТЗОВ: «Терно-граф», 2011. 512 с.
6. Проект організації території природного заповідника «Медобори» та охорони його природних комплексів. Львів, 2022. 682 с.
7. Положення про природний заповідник «Медобори». 2021. 12 с.